

КУЛЬТУРНИК-КОЛХОЗЧЫНЫН БИБЛИОТЕЧКАЗЫ

В. СЕРЕБРЯКОВ

СССР спортынын заслуженный мастери

ЧАНАНЫ БОЙЫ КАНАЙЫП
ЭДИП АЛАР

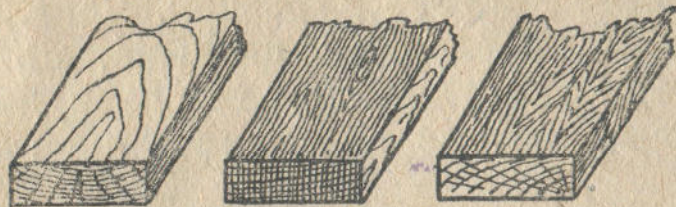
Горно-Алтайская область
БИБЛИОТЕКА
г. Горно-Алтайск № _____

ОЙРОТСКИЙ ОБЛАСТЫН
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
г. Ойрот-Тура
1941

Чананы бойы канайып эдер

Чананы кайын'нан' эткени, ончозынан артык. Ол дьок болгожын,—ясеьнен, боро ло ак буктан, вязтан ла карагайдан да этсе кем дьок. Чана эдер агаш бек, ээлгир, дьибитюс, тыш дьанында (касталган, ойылган, чириген ле ёскё дё) сорбылар дьок болор керек, аргалу болзо, будак дьок, диаметри (дьооны) 15-тен 20 см дьетире болор керек.

Киреелейтен юч кебер.

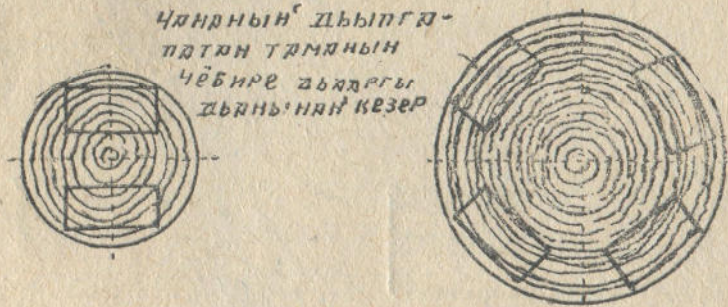

Тангентальный. Радиальный. Диагональный.

1-дур.Киреелейтен юч кебер

Агашты белетеерин, качан агаштын дьулугы акнай токтоп калган тужунда, кышкыда ёткюрер керек. Дыккан агаштын чобыразын арулап салар (не дезе, чобыра агаштын кургаарын узадын, тыш дьанында каттарын тюрген чиридии дьат) онын кийининде агаштын ёзёгин, чананын агаштарына дьарар (1 дур).

Чананын дьыпга-
патан тэманын
чёбире зьядегы
дьанынан кезер

2 чи дур. Коо агаштан чана эдер брусоктор талдаары

Чананын узуну, колын ёре кёдюрис алган чаначынын сынына тюней болор керек.

Чаначынын сыны 110—130 см болзо, чаналардын узуну 140—160 см болор.

Чаначынын сыны 130—150 см болзо, чаналардын узуну 160—180 см болор.

Чаначынын сыны 150—160 см болзо, чаналардын узуну 180—185 см болор.

Чаначынын сыны 160—170 см болзо, чаналардын узуну 185—195 см болор.

Чаначынын сыны 170—180 см болзо, чаналардын узуну 195—210 см болор.

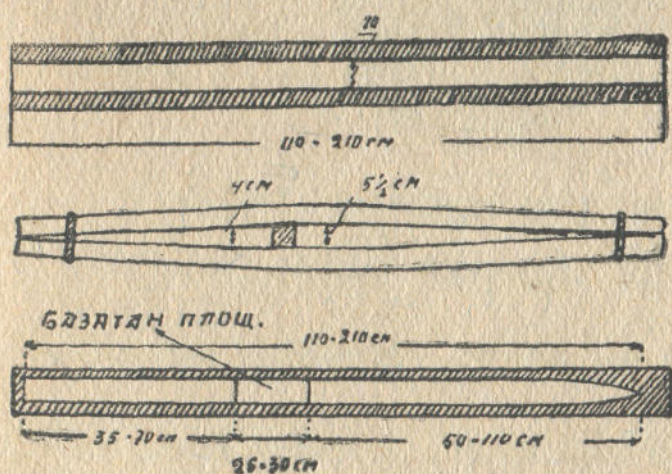
Дыакшы кургадып белетеп салган, калыны 4—6 см дьетире досколордон до, эмезе брусоктордон до чаналарды эдереге кем дыок.

Дьандап салган брусокторды (3-чи дьур), эки учын бириктире дыаба танала, дыалбагы 8—10 см тебискиле талортозынан тебискилеп салар. Онын кийининде оморды, орус печканын юстюне куустыра салала, кюн алыстай андандырып, 10—15 кюнге дьетире кургадар. Чаналарды кургадарын от салган батарейлердин дыанына, плитанын юстюне ле ёскё дё дьерлерге ёткюрерге кем дыок, дье бу тужунда, противопожарный ээжилерди кыялта дыок бюдюрин турар керек.

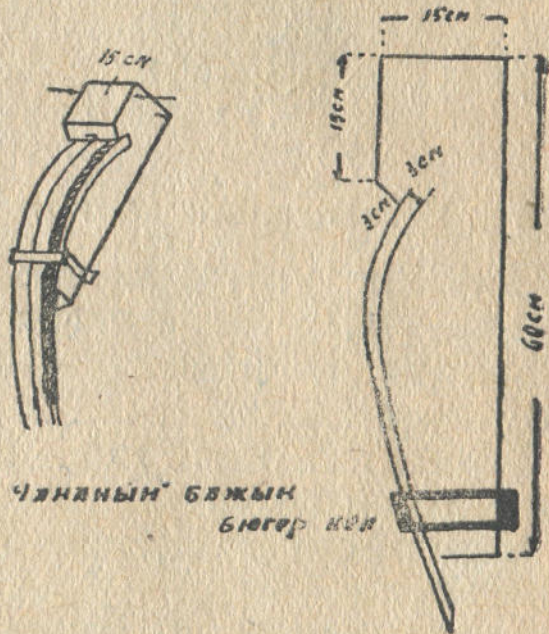
Кургадып салган брусокторды темдектеп база структап дыат. Оморды чана бюдюлю эдер. Онын кийининде, чананын бажын бюгерге белетеп дыат. Чананын бажын бюгерге, чананын учын эменстен ёртёп ийеле, изю суула ушатка дыибидип ийер. Суунын температуразы дыабызабазын деп, ушатты дыаап, суунын сооп турганына кёрё, онын юстюне юзери изю суу уруп турар. Чаналарды дыибидерин 30—50 минуттын туркунына ёткюрер.

Чаналардын учын дыибиткенинин кийининде, оморды бюгерге анылу кеп тузаланар. (4 дьур).

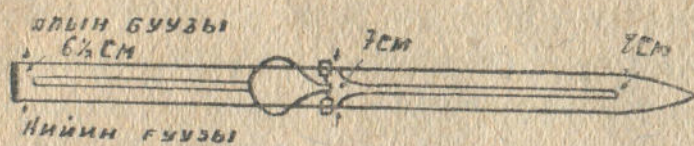
Чананын учтарын, мендебей дыюргеери бюгер керек. Качан чананын бажы бюгюлген болзо, оны анылу накладканын кючиле колодкага тюзелбес эдип салар керек.

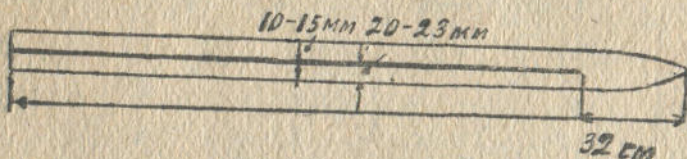
3-дур. Чана бюгер брусокторлы
цазаары

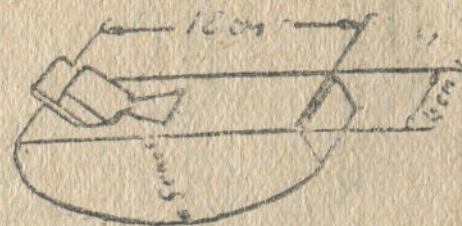
4-дур. Чананын бажын бюгер,
анылу кеп

Чананы ээл салган

Чананын дыйсаптан таяны

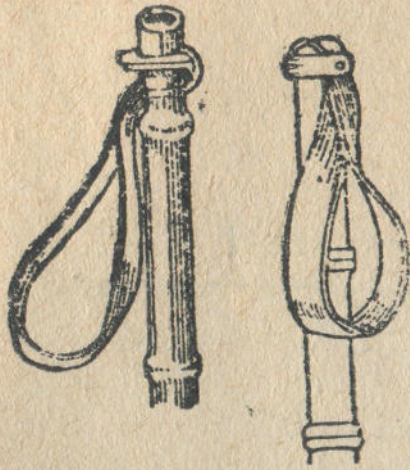
6 дьур, Стручок

5 дьур. Чананы дьакшы дьазап дьазаары

Чаналарды онойып дьазап, печканын юстюне салып, 3—5 кюнниг туркунына катап кургадар керек.

Чаналарды кургаткан кийининде, кедюрезин дьакшы дьазаарын баштаар. (5-чи дьур). Кырларын ла дьерге дьыжылар дьанын структайла, онын колын рубанок струкла ол эмезе тегерик стаместкала (долотоло) ойор. Чананын коолы кедюре сыныла чейюлер учурлу, онын терени 2 мм, дьалбагы 12—15 мм болор, бюдьюми десе дьарым тегелик бюдьюлю болор. Чананын кобылын, чананын бажы дьаар дьургеери дьоголып, учы-учында дьок болуп калар керек. Тегин струк дьарабас, бюгюлген дьерин структурага, алдын коркойто дьазаган, анылу струкла тузаланар керек. (6 дьур). Кижидудын базатан дьерде, базатан площадкага, алын кайышти ёткюрер эдип, сыны 3 см., тууразы 4—5 мм. туура ют юттеер керек. Чананын юдюн, чананын алын учы дьайып туура эдип юттеер керек. Креплениелерди бу ок принцип аайынча эдер.

Качан чаналардын дьазалы божогоннын сонында, оларды озо баштап шилле, онын сонында наждачный чаазынла ёндёёр. Онын сонында чананы дьакшы дьазап дьылыдар, анчадала дьылар дьанын агаштын смолазыла наалта сюркюштеер, онын сонында десе паяльный лампала дьылыдар.

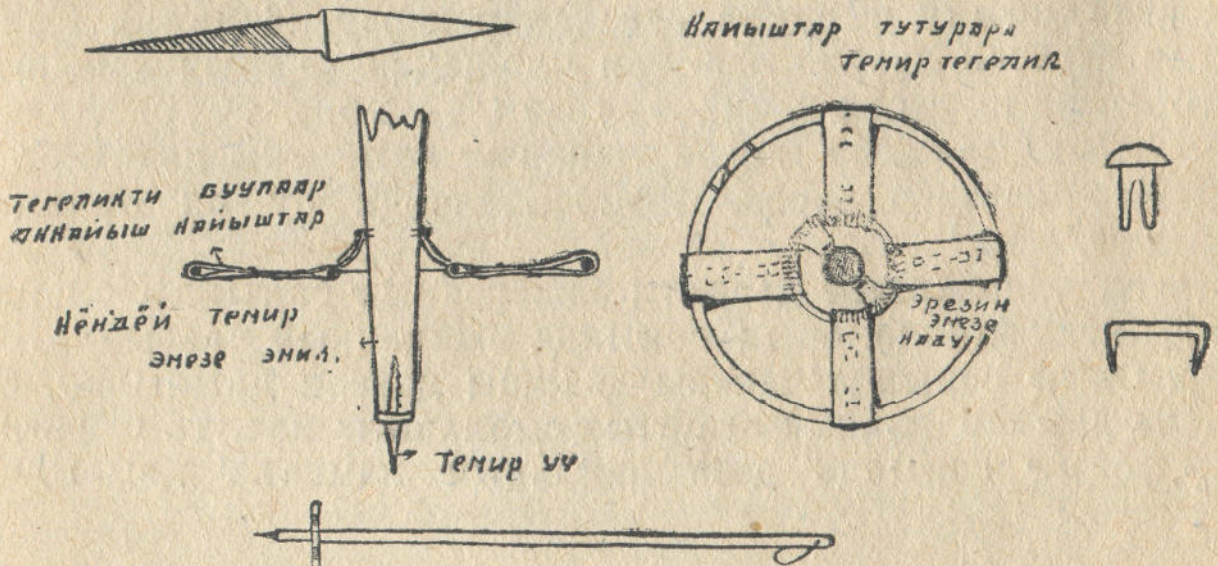

7-дъур. Тайакка билдирген бектеери

нан ла баштарынан тебискиле тепчип салар (5 дъур. кёр).

Чаналардын юстюн тон болбозына келзе лакла эмезе олифала калайлаар. Чананын базатан площадына 5—8 миллиметровый кадуларла, килен резина эмезе тегин дьука час кадап дьат. Чаналар юрелбезин деп оморды агаштын смолазыла база (спортивный магазиндерде садып турган) чананын анылу сюркюштериле дьяантайын сюркюштеп турар керек. Прогулкалардын, занятиелердин эмезе мёрёлёрдин кийининде, чаналардын кары-тожын кыялта дьок арутайла, кургак бёстин' ёёниле дьыжала, серююн дьерге распоркага тургузып салар керек. Чаналарды дьякшы кичеептурза, омор он дьылдан да ажыра дьурет.

Чаналардан башка, таяктар болор керек. Таяктарды кайынан, аспактан эмезе карагайдан, узунун колтыктын алдына эдип, дьоонын дезде 2—2,5 см. эдип эдер. Омор тьос кадарлу, бойы тьос, будак дьок болор керек. Таяктардын тегелегин диаметри 15—18 см. эдип талдан эмезе беленеден эдер керек. Таяктын учынадьука кайыштан эмезе фитильден дьалбагы 1—2 см. билдирге эдип алар керек (7—8 дъур).

Идиыштар тутурары
Тенир тегелик

Тегеликти буулар
Идиыш найыштар

Иёндей Тенир
Эмезе энил.

Тенир уч

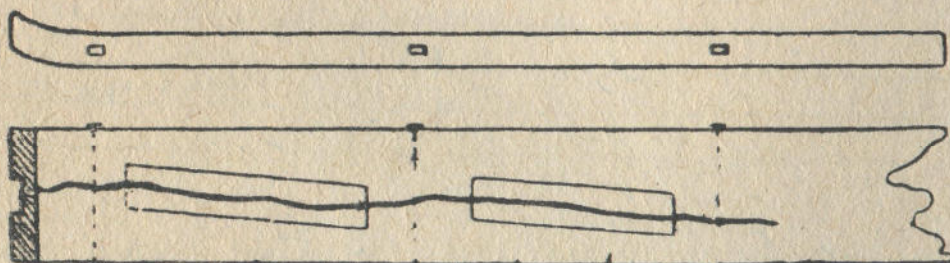
Эрезин
Эмезе
Ивау

Чаналарды ла таяктарды дьазаары

Чаналар касталып эмезе сынып турар учуралдар ас эмес болуп дьат. Ондый чаналарды практикада, кёп сабазында таштап эмезе ёртёп турадылар. Онын ортозында, кажыла чаначыл, касталган эмезе сынган чананы, дьазап алар эп-аргазы бар.

Чаналар дьазаарынын элбеде таркадылган эп-сюмезин мынын алдында кёргюзип турубус.

1. Чананын дьарыгы чананын учына (сын куустыра) болзо (9 дьур), агаш дьелимдейтен дьелимле дьелимдейле, прельле (шибегеле) юч дьерден калыны 1—1,5 мм. эдип ют тейле, ол юттерден ёткюре, куулы эмезе темир эмикти ёт кюреле олорды эки кырынан тоорып салар.

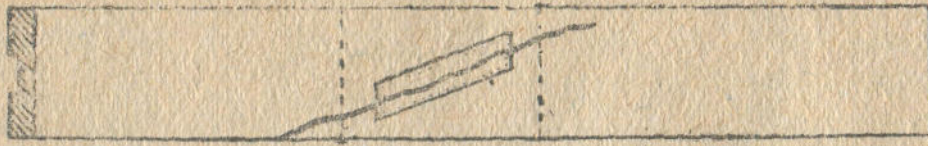

9 дьур. Чананын учынан дьарылганы

Чананын юстюнде дьарылган дьерине дьука чачтан эки дьамачы салала, олорды 5—6 миллиметровый кадуларла дьаба кадап салар керек.

2. Дьарык бир кырынан бир кырына кечире барып турган болзо (10 дьур), дьамаар эп-сюмези онойдо ок болор. Бу тужунда ёскё дё эп-сюмези практиковать эдилип дьат: частын ордына, фанерный агаш дьамачы салып, оны чичке оок эрезиндерле эмезе узуну 5—6 мм. кадуларла тутурып салар.

3. Чананын базар площади касталган болзо, оны дьамаар эп-сюмези 9-чы ла 14-чи дьурукта айдылганыла тюней болор.

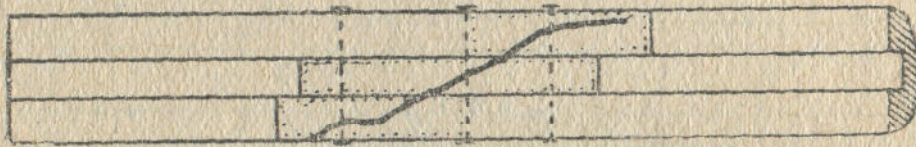
10-дур. Бир кырынан бир кырына кечире дьарылганы

Онон башка, базар площадьтын бастыра сынына, 3—4 миллиметровый фанера дьаба кадап дьат (11 дур).

11-дур. Базар площадьтагы дьарык

4. Сынганы эмезе касталганы дьылар дьанында болзо (12 дур), сынган дьерин дьелимдейле, эмикле дьык этире оройло, чананын дьылар дьанына, дьука частан дьамачы алар.

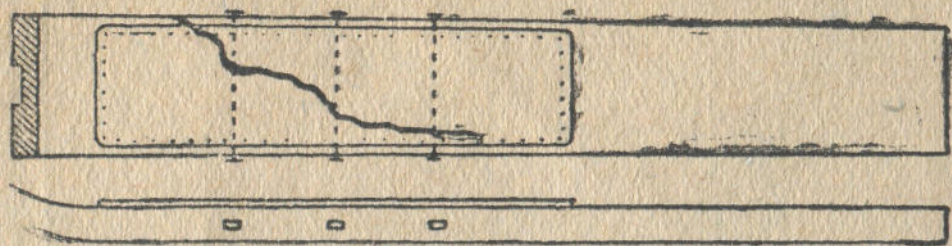
12-дур. Сынганы эмезе дьарылганы чананын дьылар дьанында

5. Чананын учы сынган болзо (13 дур), ол сынган учын толыктай кезеле (туура дьолду толыкты кёр), юстюне дьука часла дьамачы салары.

13-дур. Сыныгы чананын учында

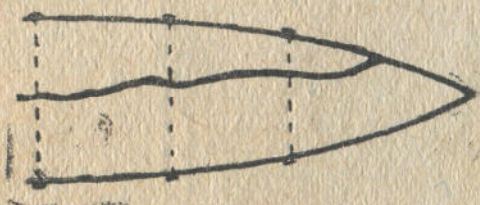
6. Чананын учынан касталып дьарылган болзо (14 дьур): сынган эмезе касталган дьерин дьелимдейле, эки кырынан эмикле туттурала, чананын юстюне фанерный дьамачы салала, оок эрешкиндерле эреп эмезе кадуларла кадап салар.

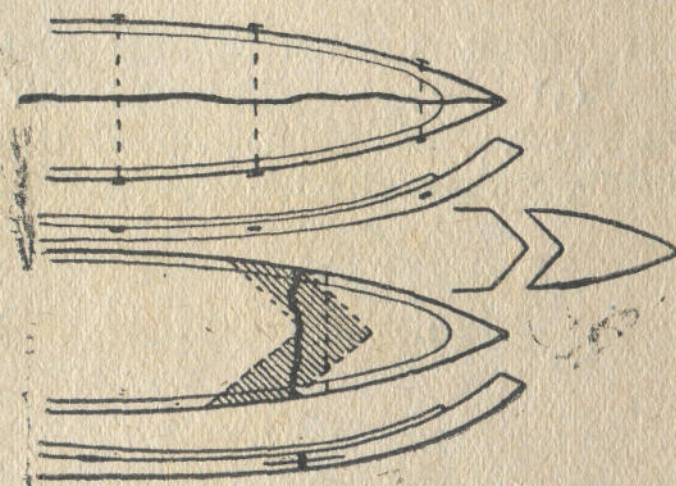
14-дьур. Чананын учынан томыра касталганы

7. Чананын бажы дьарылган болзо, дьарылган дьери туй дьелимдейле эмикле кабыргаларынан курчап салар (н5 дьур). Дьарыгы дьаан болзо, эмикле курчаган_ы на юзери, чананын юстюне эрешкиндерле эмезе кадуларла_а юч миллиметровый дьамачы салып, дьаба кадап салар керек.

8. Чананын бажы сынган болзо (16 дьур) кечире юч миллиметровый дьамачы салала, туй дьелимдеп салар, юсти дьанына фанерный дьамачы эмезе дьука час салала, оогош эрешкиндер ле эреп эмезе кадуларла кадап салар керек.

15-чи дьур. Дьарык чананын бажында

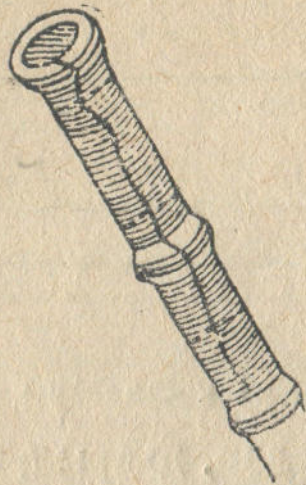
16-чы дьур. Сынык чананын бажында

Чананын дьылар дьанына дезе дьука часла дьамачы салар.

9. Кулузын таяк дьарылган болзо (17 дьур), дьарылган, сынган дьерин, бастыра сынына ёткюре ёрюмдеп ле онын кийининде таяктын ёзёгине тулку агаш сугала, дьелимдеп салар. Дьелимдеген дьерди, бир-канча чичке кадуларла кадайла, буула ороп, танып салар. Онон ол дьерге, дьука килен терени дьаба салала кадап салар.

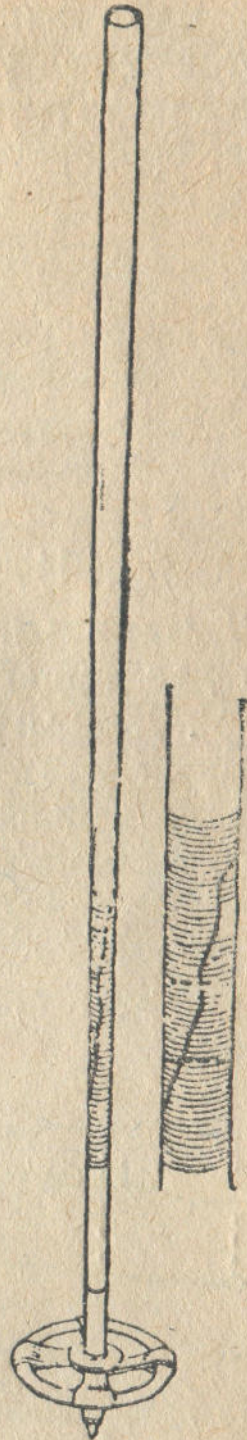
18-чи дьур.
Таяктын
сынганы

17-чи дьур. Кулузын
таяктын асталганы

10. Таяк сынган тужунда (18 дьур), сынган дьерин эптештире салып, кадула дьаба кадайла, дьелимдю чичке буула ороп танып салар.

11. Таяк талортозынан сынган тужунда (11 дьур), дьамаарынын эп-сюмези ондый ок, дье дьанысла таякты, буунын ордына, чичке эмикле ороор керек.

19-чы дьур. Таяктын
талортозынан сынганы

Редактор *Т. К. Бардин.*

Тираж 2000 экз. Подписано к печати
17/III-41 г. АН 174. Объем $\frac{1}{2}$ п. л.
Автор. п. л. 0,30. Знаков в п. л. 23900.
Цена 25 коп.

г. Ойрот-Тура, тип. из-ва „Кызыл
Ойрот“, Ойротская, 63.
Заказ № 136.

Баазы 25 акча
Цена 25 коп.

15075

В. СЕРЕБРЯКОВ
Как самому сделать
лыжи
Перевод с русского
на ойротский язык